

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԵՂՅԱՆԸ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳԻՐ

Բանասիր. գիտ. դոկտոր Ա. Հ. Աբաջյան
abajyan.anna@ysu.am, ԵՊՀ

Մեծ է ականավոր գիտնական Մ. Աբեղյանի գործունեությունը հայագիտական ուսումնասիրությունների տարբեր բնագավառներում՝ առասպելաբանություն (ժողովրդական վիպասանություն և էպոս), հայ հին և նոր գրականություն, միջնադարյան քնարերգություն, հայոց տաղաչափություն և այլն: Ակադեմիկոսի գիտական մնայուն ժառանգության մեջ ծանրակշիռ տեղ են գրավում հայոց լեզվի ուսումնասիրությանը նվիրված նրա երկու հարյուրից ավելի բարձրարժեք հետազոտությունները, որոնցով Մ. Աբեղյանը նոր էջ բաց արեց հայ լեզվաբանական մտքի պատմության մեջ՝ իրավամբ դառնալով հայերենի գիտական քերականության հիմնադիրը:

Գաղտնիք չէ, որ գրական լեզվի մշակման, կատարելագործման, մանավանդ բառապաշարի հարստացման գործում խիստ կարևոր են թե՛ լեզվի քերականական կառուցվածքի ուսումնասիրությունը և թե՛ նոր բառարանների ստեղծումը:

Մ. Աբեղյանը մեծ վաստակ ունի նաև բառարանագրության ասպարեզում: 1918 թ. սկսած՝ պետական գրական լեզվի մշակման խնդիրը դարձել էր ժամանակի հրամայական, և ահա 1918-1927 թթ. Աբեղյանի գիտական գործունեության մեջ նշանավորվում են լեզվաշինարարական արդյունավետ աշխատանքներով, որոնք մեծապես նպաստեցին մեր լեզվի մշակմանը և կանոնավորմանը:

Այժմ մեր խնդրո առարկան անդրադարձն է մեծ գիտնականի ստեղծած բառարաններին:

Բառարանագրության ոլորտում լեզվաբանի առաջին փորձը եղել է «Աշխարհաբար առանձին բառերի համար բացատրական բառարանը», որ կազմվել է 1882 թ.¹²:

1890-ական թթ. սկզբներին Մ. Աբեղյանը ծրագրել էր ստեղծել հայոց լեզվի բարբառային բառերի բացատրական բառարան: Այս գործին ձեռնամուխ է եղել 1891 թ.՝ կազմելով Խ. Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» պատմավեպի բառարանը: Բառարանի սկզբում հեղինակը գրում է. «Այս տետրի բոլոր դարձվածները հանված են Խ. Աբովյանի «Վ. Հ.» գրքից 1891

¹² ԳԱԹ, Մ. Աբեղյանի ֆոնդ, N 490:

թվին Թիֆլիսում, իմ ծեռքով»¹³: Որոշակի հանգամանքներով պայմանավորված՝ աշխատանքը ընդհատվում է, սակայն գիտնականին հոգեհարազատ է մնում ժողովրդական, բարբառային բառերի բառարան ստեղծելու գաղափարը:

1907 թ. Ղարաքիլիսայում (այժմ՝ Վանաձոր) նա կազմում է Պ. Պոռոշյանի «Կռվածաղիկ» վեպի բառարանը՝ բնագրային համապատասխան օրինակներով¹⁴: Բառարանագրական այս աշխատանքներից կարելի է ենթադրել, որ Մ. Աբեղյանի կազմելիք բառարանը, ամենայն հավանականությամբ, պիտի լիներ ժողովրդական հորջորջվող հայերենի լավագույն բացատրական բառարանը:

Աբեղյան բառարանագրի բուռն գործունեությունը սկսվում է 1919 թ., երբ նա եռանդուն մասնակցություն է ունենում հայ գրական լեզվի տերմինաբանական կոմիտեի աշխատանքներին: Ինչպես նշում է Հ. Ամայյանը «Միջնադարյան Հայաստանի բառարանագրական հուշարձանները» գրքում, «նոր շրջանի՝ 19-րդ դ. 1-ին կեսին ծաղկում ապրող հայ բառարանագրությունը կոչված էր բավարարելու բուռն թափով զարգացող հայագիտության պահանջները, մինչդեռ հրապարակի վրա մասնագիտական, տերմինաբանական բառարանները հազվադեպ էին, մի բան, ինչի կարիքը խիստ հրատապ ու անխուսափելի էր»¹⁵:

Բանագետ Ս. Բ. Հարությունյանը Աբեղյանի կյանքին և գործին նվիրված հսկայածավալ մեծարժեք աշխատության մեջ գրում է. «Պետականությունից զուրկ երկրում սեփական ազգային լեզվով գիտությունը, քաղաքականությունն ու արվեստը զարգացնելու անհնարինությունը, բնականաբար, հասարակականորեն չէր առաջադրում գիտության, քաղաքականության ու մշակույթի տարբեր բնագավառների մասնագիտական տերմինաբանության մշակման կարիք: 20-րդ դարի 2-րդ տասնամյակից սկսած՝ հայ ազգային-քաղաքական և մշակութային կյանքի վերածման հետ միասին, առաջ է գալիս նաև մասնագիտական բառարաններ ունենալու բուռն պահանջ: Երբ 1918 թվականից ի վեր Հայաստանում պետական պաշտոնավարությունը սկսում է կատարվել հայերենով, օրակարգի հրատապ խնդիրներից է դառնում մասնագիտական տերմինաբանության մշակումը՝ պաշտոնավարության այնպիսի բնագավառների համար, որպիսիք դատարաններն ու ռազմական գործն էին»¹⁶:

¹³ Նույն տեղում, N 70 բ:

¹⁴ Նույն տեղում, N 70 գ:

¹⁵ Տե՛ս Հ. Ամայյան, Միջնադարյան Հայաստանի բառարանագրական հուշարձանները, Ե., 1966, էջ 54:

¹⁶ Ս. Բ. Հարությունյան, Մանուկ Աբեղյան. կյանքը և գործը, Ե., 1970, էջ 623:

1918 թ. Թիֆլիսի հայ փաստաբանների միությունը («Հայփաստ»), հաշվի առնելով Հայաստանի դատարանների մոտալուտ ազգայնացումը, նախաձեռնում է կազմել ռուս-հայերեն իրավաբանական տերմինների բառարան, որը առաջին քայլը պիտի լիներ կարևորագույն օրենսգրքերի հայերեն թարգմանության գործում, գործնականորեն նպաստեր հայերենին անվարժ արևելահայ պաշտոնյաների ու փաստաբանների աշխատանքին: Բառարանն ընդգրկելու էր դատավարության մեջ հաճախակի կիրառվող բառեր, քաղաքացիական, քրեական, առևտրական և մուրհակային իրավունքին, քաղաքացիական, քրեական դատավարության վերաբերյալ տերմիններ:

Ռուսերեն 1100 բառ պարունակող ցանկը բյուրոն տրամադրեց երդվյալ հավատարմատար Տ. Հովհաննիսյանին՝ կազմելու բառարանը, որի տերմինների քանակը չպետք է գերազանցեր 1400-ը (ծախսերի և ժամանակի առումով): Խմբագրական մասնաժողովում (այդպես է նշված) աշխատելու են իրավիրվում ժամանակի հայտնի հայկաբաններ Մ. Աբեղյանը և Ս. Մալխասյանը:

Ռուս- հայերեն իրավաբանական առձեռն բառարանը հավաքական մտավոր աշխատանքի եզակի օրինակ էր, ստեղծագործական երևույթ հայ իրականության մեջ:

Հիշենք, որ նախքան սույն բառարանի ստեղծվելը չունեինք իրավաբանական որևէ բառարան: Գրաբարն աղքատ էր իրավաբանական տերմիններ ունենալու առումով, որից կարողանային օգտվել հեղինակները: Անհրաժեշտություն էր առաջացել ստեղծելու նոր բառեր: Եվ ահա իրավաբանական տերմինաբանության կերտման կարևոր և պատասխանատու գործը ստանձնում են Մ. Աբեղյանը և Ս. Մալխասյանը: Բառարանի շուրջ 1400 բառական միավորից (մեր հաշվումներով ստույգ թիվը 1324 է), ինչպես հեղինակներն են նշում, ավելի քան 360-ը կա՛մ նոր տերմիններ են՝ նորաբանություններ, կա՛մ նորաձևություններ (գործածական բառերի կրճատումներ և առհասարակ ձևափոխություններ), կա՛մ էլ հնաբանություններ (հին բառերի վերականգնումներ հին կամ նոր առումով, անփոփոխ կամ փոփոխած ձևով):

Սրանցից մոտ հիսունը առաջարկել են Մ. Աբեղյանն ու Ս. Մալխասյանը, վաթսուներուս իմաստով համատեղ աշխատանքի արդյունք է, իսկ մնացածի հեղինակը Տ. Հովհաննիսյանն է¹⁷:

Կարևոր ենք համարում առանձնացնել այս բառարանի գլխավոր արժանիքները.

¹⁷ Տե՛ս Ս. Բ. Հարությունյան, նշվ. աշխ., էջ 9-10:

ա/ Հեղինակներն աշխատել են ռուսերեն յուրաքանչյուր տերմինի դիմաց անպայման դնել հայերեն այնպիսի բառ, որը ճշգրտորեն կարտահայտի ռուսերեն տերմինի իմաստը: Այդպիսի բառ նախ փնտրել են խոսակցական լեզվում. եթե չեն գտել այնտեղ, դիմել են գավառաբարբառների և գրաբարի օգնությանը. «Հին հայերէնից օգտուել ենք լիաբուռն և ի միջի այլոց ի կեանս ենք վերակոչել այնպիսի քիչ գործածական ձևեր, ինչպէս «վարութիւն», «իրաութիւն» և այլն (փոփոխած կամ անփոփոխ առումով)¹⁸:

բ/ Բառարանը կազմողները հնարավորինս խուսափել են ռուսերեն մի քանի տերմին հայերեն միևնույն բառով թարգմանելուց, համարժեքը չգտնելու դեպքում ստեղծել նորը՝ մեծապես նպաստելով իրավաբանական հասկացությունների հստակեցմանն ու հարստացմանը:

Բառարանում ամեն մի տերմինի իմաստային յուրաքանչյուր առումի դիմաց գրված է հայերեն մեկ բառ, հազվադեպ՝ երկուսը, որոնցից մեկը օտար ծագման է: Սա այն դեպքում է, երբ մասնագետները գերադասել են օտար բառը, թեև հայերենն էլ անընդունելի չեն համարել: Կամ ընդհակառակը, գերադասել են հայերեն բառը, սակայն չեն ցանկացել հանրության կողմից լայնորեն կիրառվող օտար բառը չներկայացնել բառարանում՝ վերջնական ընտրությունը թողնելով լեզվի զարգացմանը:

Բառերի ընտրության ժամանակ հեղինակները մեծ ուշադրություն են դարձրել նաև դրանց բարեհնչյունությանը, հակիրճությանը. «Նոր հայերէնի պակասութիւններից մէկն էլ բառերից շատերի չափազանց երկարութիւնն է, ուստի մեր հոգսերից մէկն էլ եղել է բառերին կրճատ ձև տալը կամ նրանց կրճատ ձևերի վերականգնումը: Բառեր ընտրելիս, կրճատելիս կամ կազմելիս մենք առանձին ուշադրութիւն ենք դարձրել նաև նրանց գեղեցկութեան վրայ» (օրինակ՝ ներկայիչ, ներկայացուցիչ, հաւատտար, հաւատարմատար)¹⁹:

1919 թ. լույս տեսած «Ռուս- հայերեն իրավաբանական առձեռն բառարանը» բռնեց ժամանակի քննությունը՝ մեծապես նպաստելով հայ իրավաբանական մտքի զարգացմանը: Բազմաթիվ բառեր մտան շրջանառության մեջ: Նշենք դրանցից մի քանիսը՝ иск - հայց, истец - հայցվոր, исковое прошение - հայցագիր, аренда-վարձակալություն, арендная плата - վարձագին, аванс - կանխավճար, наследователь - ժառանգատու, недоимка - ապառք, сообщник - հանցակից, чуждать -

¹⁸ Նույն տեղում:

¹⁹ Ս. Բ. Հարությունյան, նշվ. աշխ., էջ 13:

օտարել, акциз - բաժ, акция - բաժնեթուղթ, алиби - այլուր (ներկայումս՝ այլուրեքություն), атестат -վկայագիր, вклад - դրույք և այլն:

Բառարանում զետեղված որոշ նորակազմություններ չմտան շրջանառության մեջ. կա՛մ ենթարկվեցին փոփոխությունների, կա՛մ էլ ուղղակի դուրս ընկան լեզվից: Օրինակ՝ срок - կետիկ, бессрочный - անկետիկ, бланк – սոսկիկ, бланковая надпись – սոսկ մակագիր, апелляция - առկոչ (ներկայումս՝ բողոքարկում), вознаграждение за находку – գտնողչեք և այլն:

Այսպիսով, 1919 թ. հունիսին լույս տեսած «Ռուս- հայերեն իրավաբանական առձեռն բառարանը», իր բնույթով լինելով արևելահայերենում տերմինաբանական-մասնագիտական առաջին բառարանը, դարձավ այն խարիսխը, որի վրա հիմնվեց և զարգացավ հայ իրավաբանության լեզուն:

Խորհրդային իշխանության առաջին տարիներին ժամանակի հրամայական էր դարձել նաև ռազմական տերմինաբանություն ունենալը: Հայաստանի ռազմական կոմիսար Ավիս Նուրիջանյանի հրամանով Մ. Աբեղյանին հանձնարարվում է կազմել ռուս-հայերեն ռազմական տերմինների բառարան: Այդ նպատակով մեծ գիտնականին նշանակում են ռազմական կոմիսարի անձնական քարտուղար: 1924-ից նա կովկասյան կարմրադրոշ բանակի ռազմահեղափոխական խորհրդին կից խմբագրական-հրատարակչական կոլեգիայի անդամ էր, ռազմական տերմինների թարգմանիչն ու վերջնական մշակողը: 1925թ. (կազմի վրա նշված է 1927) հայագետը լույս է ընծայում մոտավորապես 17 հազար բառ ու դարձված պարունակող «Ռուս-հայերեն ռազմական բառարանը»՝ բաղկացած 724 էջից՝ հայ բառարանագրության պատմության մեջ դառնալով առաջինը իր տեսակի մեջ:

Ռազմական տերմիններ՝ որպես այդպիսիք, գրեթե չունեն հայերենը, և Աբեղյան բառարանագրի առջև դժվարին խնդիր էր ծառայել, քանի որ «դարերից ի վեր ռազմական կյանքով ապրած չլինելով՝ մեր լեզուն մնացել է այս նկատմամբ ընդհանրապես նախնական դրության մեջ, շատ քիչ են առաջ եկել ռազմական նոր բառեր և դարձվածքներ»²⁰: Բառարանը կազմելիս Մ. Աբեղյանը առաջնորդվել է հետևյալ սկզբունքներով:

ա) Բառարանում ներառել իր և ուրիշների կողմից վերջին 7-8 տարիների ընթացքում ստեղծված տերմինները:

²⁰ Մ. Աբեղյան, Ռուս-հայերեն ռազմական բառարան, Ե.1925, էջ 4:

բ) Օգտագործել ռազմական հին բառերը նոր, փոփոխված իմաստներով, այսինքն՝ իմաստափոխության ենթարկելով, օրինակ՝ *համհարզ, հաստիք, փակադակ* և այլն: Սրա մասին Մ. Աբեղյանը գրում է. «Կուլտուրայի փոխվելու հետ, բնականաբար, ոչ միայն նոր օտար բառեր պիտի մտնեն մեր լեզվի մեջ, այլև մեր բառերի նշանակությունները ևս պետք է ընդարձակվեն նոր առումներով»²¹:

գ) Երբ նշված երկու մեթոդները արդյունք չեն տվել, հեղինակը ստեղծել է նոր տերմիններ, ինչպես՝ *командировка*- գործուղում, *сьемка* - հանութ, *барак*-հեղակ և այլն: Հաճախ դիմել է ժողովրդախոսակցական, բարբառային բառաշերտին, օրինակ՝ *сочка* -խզմար, *гуськом* - իծաշարուկ և այլն:

Մ. Աբեղյանը, բացի իր ստեղծած տերմիններից, խմբագրել, նորմավորել, ի մի է բերել տարբեր բառարաններում և գրքերում առկա ռազմական բառերը, որի շնորհիվ հայերենի բառապաշարը հարստացավ հազարավոր նորաստեղծ բառերով: Նշենք դրանցից մի քանիսը՝ *батальон*- գումարտակ, *повестка* - ծանուցում, *стелька* - միջատակ (կոշիկի), *поворот* - ոլորան, *мина* - ական, *снаряд* - ական, *лафет* - հրետասայլ, *взвод* -դասակ, *бомбардир* - ումբարկու, *граната* - նռնակ, *шеренга* - տողան, *штат* - հաստիք, *пехота* - հետևազոր և այլն:

Եղան նաև այնպիսի բառեր, որոնք հավանության չարժանացան և դուրս մնացին կիրառությունից, ինչպես՝ *колонна* - դռութասայլուն, *сфрейтор* - թելանի, *лейтенант* - տեղակալ և այլն:

Այսպիսով, «Ռուս-հայերեն ռազմական բառարանի» պատմական մեծ նշանակությունն այն է, որ կյանքի կոչվեցին հազարավոր ինչպես նորաստեղծ, այնպես էլ անգործածական բառեր՝ հարստացնելով հայոց լեզվի բառային կազմը, իսկ Մ. Աբեղյանը դարձավ հայերենի ռազմական տերմինաբանության հիմնադիրն ու նորմավորողը:

1927 թ. լույս է տեսնում Հ. Աճառյանի և Գ. Ղափանցյանի կազմած՝ երկաթուղային տերմինների բառարանը, որին իր մասնակցությունն էր բերել նաև Մ. Աբեղյանը՝ լեզվական կողմի մշակմամբ:

1930-ական թթ. բժիշկներ ակադ. Լ. Հովհաննիսյանի, Ա. Տեր-Պողոսյանի և Մ. Աբեղյանի ջանքերով կազմվում է «Լատին-ռուս-հայերեն բժշկական բառարանը», որն իր ծավալով՝ ավելի քան 20000 միավոր, գերազանցում է մինչ այդ հրապարակի վրա եղած բժշկական բոլոր բառարանները:

²¹ Նույն տեղում:

Հեղինակները որպես ուղենիշ ունեցել են հետևյալ սկզբունքները. չթարգմանել բժշկական օտար տերմինը, եթե հայերենում չկա համապատասխան բառ կամ կազմված է անհաջող, եթե թարգմանությունը ճշգրիտ չի արտահայտում տերմինի իմաստը, եթե հանրության կողմից արդեն իսկ քաղաքացիություն են ստացել և լայնորեն տարածվել դեղերի, հիվանդությունների շատուշատ անուններ, ինչպես՝ *մալարիա, խոլերա, նոպա, սպրեպտոմիցին* և այլն:

Նշենք, որ բառարանում տեղ են գտել նաև որոշ թերություններ, անհաջող, երբեմն էլ սխալ թարգմանություններ: Դրա գլխավոր պատճառը թերևս այն է, որ 40-ականներից Մ. Աբեղյանը գերձանրաբեռնվածության և վատառողջության պատճառով չի կարողացել մասնակցել բառարանի խմբագրման, հղկման վերջնական աշխատանքներին: Այսուհանդերձ, «Լատին-ռուս-հայերեն բժշկական բառարանը» բացառիկ երևույթ էր հայոց լեզվի բժշկական տերմինաբանության ոլորտում:

Դեռ 1920-ական թթ. Մ. Աբեղյանը, երբ ղեկավարում էր գիտության և արվեստի ինստիտուտը, առաջարկում է Գ. Լևոնյանին և Դ. Դեմիրճյանին կազմել գրաֆիկ արվեստների և քանդակագործության տերմինների բառարան՝ հաշվի առնելով այս բնագավառի մասնագիտական տերմինների բացակայության պայմաններում հայ ազգային արվեստաբանության զարգացման միտումները: Բառարանի ստեղծման ուղղությամբ տարվող աշխատանքներում Մ. Աբեղյանը առավելապես հակված էր հայերեն տերմիններ ստեղծելուն՝ ի տարբերություն իր գործընկերների, որոնք նախընտրում էին փոխառությունները:

Բառարանն ընդգրկում է հարյուրավոր նորաստեղծ բառեր, որոնց հեղինակը Մ. Աբեղյանն է: Օրինակ՝ живопись - գունանկարչություն, гуашь - խեժաներկ, комбинация - համակցություն, комплект - համալիր, конфигурация - կերպավորություն, мазок - քրուք, ассортимент - տեսակույք, банка - գլաման, натурщик - բնորդ, розетка - վարդյակ, овал - ձվարդ, сине-серый - կապտագորշ, стенопись - որմնանկար, чеканка - դրոշմատում և այլն: Թերություններով հանդերձ՝ 2000 բառային միավոր պարունակող «Գրաֆիկ արվեստների և քանդակագործության տերմինների բառարանը» հայ բառարանագրության պատմության մեջ կերպարվեստի տերմինների առաջին բառարանն էր, սակայն, ցավոք սրտի, չիրատարակվեց. տարածվեց մասնակիորեն (ծեռագիրը պահվում է ԳԱ արվեստի ինստիտուտում):

Ամփոփենք՝ Մ. Աբեղյանի կազմած բառարանները՝ «Ռուս-հայերեն իրավաբանական առձեռն բառարան» (Տ. Հովհաննիսյանի, Ս.

Մալխասյանի և ուրիշների հեղինակակցությամբ), «Ռուս-հայերեն ռազմական բառարան», «Լատին-ռուս-հայերեն բժշկական բառարան» (Լ. Հովհաննիսյանի և Ա. Տեր-Պողոսյանի հեղինակակցությամբ), «Գրաֆիկ արվեստների և քանդակագործության տերմինների բառարան» (Գ. Լևոնյանի և Դ. Դեմիրճյանի հեղինակակցությամբ), գիտական ծանրակշիռ ավանդ են հայ բառարանագրության, ժամանակակից հայերենի բառապաշարի հարստացման, տերմինաբանության զարգացման ասպարեզում և մեծապես նպաստել են հայ գիտության զարգացմանը: Լինելով հայերենի բոլոր դրսևորումների անըստօրին մասնագետ, բազմադարյա հայ մշակույթի լավագույն գիտակ՝ Մ. Աբեղյանը, իրավամբ, ստեղծագործական մոտեցում է հանդես բերել օտար բառերի թարգմանության հարցերում՝ մեր հարուստ մատենագրությունից կենդանացնելով բազմաթիվ մեռած բառեր կամ էլ արարել նորերը՝ կատարելապես տիրապետելով հայերենի բառակազմության օրինաչափություններին:

Անվանի լեզվաբան, բառարանագետ Ա. Սուքիասյանը այսպես է բնութագրել Աբեղյան բառարանագիրն. «... Դեռ 20-ական թթ. պրոֆ. Աբեղյանը հիմնովին հերքեց ժամանակակից հայերենի մասին տարածված այն առասպելը, ըստ որի հայոց լեզուն անընդունակ է իր սեփական միջոցներով ստեղծելու հասարակական-քաղաքական, գիտական և տեխնիկական տերմինաբանություն: Այդ... առասպելի հերքման փայլուն ապացույցներն են պրոֆ. Մ. Աբեղյանի կազմած և հայոց լեզվի մեջ մտած հազարավոր բառերն ու տերմինները...»²²:

²² Տե՛ս Ա. Մ. Սուքիասյան, Ռուս-հայերեն բառարանագրությունը սովետական իշխանության տարիներին (թեկն. ատենախոս., ձեռագիր), էջ 79:

А. Г. Абаджян. М. Абебян как лексикограф. Составленные словари М.Абебяна: «Русско-армянский юридический ручной словарь» – соавторы Т.Оганесян и С.Малхасян, «Русско-армянский военный словарь», «Латинско-русско-армянский медицинский словарь»– соавторы Л.Оганесян, А.Тер-Погосян, «Терминологический словарь графического искусства и скульптуры», внесли научный, весомый вклад в армянскую лексикографию, в обогащение современной армянской лексики, в области развития терминологии, которые в основном способствуют развитию армянского языка как науки. Будучи прекрасным специалистом во всех областях армянского языка, знатоком армянской древней культуры, Абебян, прекрасно овладев армянскими образцами словообразования, справедливо проявил творческий подход к вопросам перевода иностранных слов, восстановил много мертвых слов из нашей богатой библиографии или создал новые.

А. H. Abajyan. M. Abeghyan as lexicographer. M.Abeghyan's compiled dictionaries: "Russian-Armenian judicial manual dictionary" – co-authors T.Hovhannisyan and S.Malkhasyan, "Russian-Armenian military dictionary", "Latin-Russian-Armenian medical dictionary" – co-authors L.Hovhannisyan, A.Ter-Poghosyan, "Terminological dictionary of graphical art and sculpture", made scientific, weighty contribution to the Armenian lexicography, to the enrichment of Modern Armenian lexicon, in the field of development of terminology, which mostly promote the development of Armenian as a science. Being a perfect specialist in all the fields of the Armenian language, proficient of the Armenian ancient culture Abeghyan, perfectly mastering the Armenian word formation patterns, rightly showed a creative approach to the questions concerning the translation of foreign words, restored many dead words from our rich bibliography or created new ones.